

predmete, stanovanjsko opremo, kose oblačil in prirodnine. Natančneje: izdelke, narejene iz brezove skorje, otroške predmete, otroško zibelko, dve indijanski rogoznici, en par nevestinih čevljev, moško in bojno opremo, Baragove indijanske knjige in nekaj ameriških kovancev. Baragova zbirka je dokumentirana z originalnimi dokumenti iz leta 1837 in je prva neevropska zbirka Slovenskega etnografskega muzeja.

Naslednjo donacijo je muzeju prispeval misijonar Franc Pirc, poleg Baraga najmarkantnejša osebnost v zgodovini slovenskega misijonarstva v 19. stoletju v ZDA. Pirc je imel izrazit talent za gospodarstvo in je uvedel na Kranjsko sadjarstvo, v Ameriki pa je misijonaril po vsej velikanski Baragovi škofiji. Menda je učil Indijance žgance kuhati. Najiminitnejši predmet v Pirčevi donaciji je kamnita sekira iz zelenega peščenca, izkopana v kraju Krivo drevo. Drugi predmeti v donaciji: ženski, moški in dekliški mokasini in okrogla pletena košara s pokrovom.

Tretji misijonar, ki je poklonil indijanske predmete takratnemu Deželnemu muzeju v Ljubljani, je bil Ivan Čebul. Ta Gorenjec, rojen v Velesovem, je bil pravi božji avanturist: kaplan na Gorenjskem, misijonar z Baragom, z dvakratno vrnitvijo v Evropo, popotnik po Palestini in Egiptu, župnik v francoski škofiji Versailles, ponovno misijonar v Ameriki, kjer lahko romar po Baragovi deželi obišče v St. Igancu njegov grob, zaznamovan z veliko kocko črnkastega marmorja.

Naj omenimo nekaj najzanimivejših predmetov iz Čebulove donacije: krilatega polža iz tropskih morij, ki so ga Indijanci uporabljali kot trobilo za sklic vernikov k molitvi, posodo s pokrovom iz drevesne skorje z ornamentami iz barvne slame, košek s sladkorjem, ki so ga Indijanci pridobivali iz soka sladkornega javorja, vrečo za tobak, narejeno iz kože kanadskega bobra, indijansko pipo ali kalumet,... Vsi ti predmeti so v Golobovi knjigi komentirani z znanstveno nadrobno stjo. A poleg obdelave materialnega gradiva najdemo v knjigi še kaj. V mislih imam slikovne upodobitve raznih motivov iz indijanskega življenja - tako na primer izdelavo čolna, vožnjo s pasjo vprego, pridobivanje javorovega sladkorja,...

Golobovo knjigo je sicer pobudila Baragova obletnica, a bo ohranila trajno vrednost. Naj dodamo, da je besedilo v slovenskem in angleškem jeziku, knjiga pa vsebuje 92 slikovnih prilog.

*Alojz Rebula*

MIRJANA GAŠPAR IN BEATA LAZAR: *ŽIDJE V LENDAVI = A LENDVAI ZSIDOZAG.*-Lendava: Lindplast Pince, 1997.- 134 str.

O preteklosti Judov na slovenskih tleh je bilo do pred nekaj zadnjih let bolj malo objavljenega gradiva. Vendar podobno kot kjerkoli drugje v Evropi so bili

prisotni tudi na naših tleh; na posameznih pokrajinskih območjih v večjem ali manjšem številu. Tu so se nastanili, živeli, si ustvarili svoj dom, s svojimi dejavnostmi so bili bolj ali manj prisotni tudi v gospodarskem in kulturnem življenju.

Zato je potrebno izraziti pohvalo avtoricama, ki sta se lotili proučevanja preteklosti Judov v Lendavi in zbrano gradivo izdali v dvojezično napisani publikaciji, (v slovenščini in madžarščini), vendar pa ne gre za prevod. Avtorici v uvodu pravita, da se besedili v vsebinskem pogledu ne razlikujeta. Delo je nastajalo po skupno načrtani metodi in istih virih vzporedno, pisali pa sta vsaka v svojem jeziku.

508 Prvo poglavje seznanja bralca s pregledom splošnih značilnosti in glavnimi sestavinami judovske kulture. Kaj je potrebno vedeti o judovstvu, zvedo v kratkem in jedrnatem zgodovinskem uvodu judovskega - izraelskega ljudstva od biblijskih časov naprej. Sledi predstavitev bistvenih značilnosti judovske religije, vloge in pomena sinagoge, njene notranje opremljenosti ter judovskega koledarja oziroma štetja časa. Temu sledi pregled najpomembnejših judovskih religiozних in zgodovinskih praznikov, kot so: sabat, pasha, šavuot - praznik žetve, sukot - šotorski praznik, roš hašana - novo leto, jom kipur - dan sprave, hanuka - praznik posvetitve templja, purim - praznik žrebcev. Katere praznike in kako so jih praznovali lendavski Judje, sta avtorici predstavili z navajanjem podatkov iz lokalnega časopisa. Judovski verski obredi nas seznanijo o navadah in šegah življenjskega ciklusa: obrezovanje - brit mila, bar micva (za dečke), mat micva (za deklice), poroka, razveza zakonske zveze in obredi ob smrti.

V drugem poglavju avtorici prikažeta priseljevanje judovskega prebivalstva na slovenska tla, pri čemer se omejeta na podrobno zgodovinsko predstavitev naseljevanja lendavskega območja in števila judovskih prebivalcev, zabeleženih ob ljudskih štetjih. Skozi lendavsko sinagogo je predstavljena verska aktivnost. Izvedemo, da so imeli že zelo zgodaj tudi svojo šolo - leta 1845 (obstajala do leta 1921). Naveden je tudi seznam učencev osnovne in meščanske šole, ki pa je nepopoln zaradi manjkajoče šolske dokumentacije. Pri predstavitvi dolnjelendavskega pokopališča je naveden še seznam pokopanih (od leta 1884 do 1926 je bilo pokopanih 121 umrlih). Precej pozornosti sta avtorici namenili prikazu gospodarskega in kulturnega življenja Judov v Dolnji Lendavi in ugotavljali njihovo vlogo pri razvoju mesta in meščanstva ter opisali delovanje na kulturnem področju. Skozi bridke življenjske zgodbe je izpričan vpliv druge svetovne vojne na usodo lendavskih Judov, ki jih je doletel genocid, oziroma so občutili grozote holokausta. Nekatere so nemški nacisti že leta 1941 odpeljali v delovna taborišča, množično pa so bili transportirani v koncentracijska taborišča leta 1944, od koder se jih velika večina ni nikoli več vrnila. Na seznamu žrtev nacističnega rasnega sovraštva iz Lendave je naštetih 119 odraslih oseb in 13 otrok ter 23 oseb, ki so preživele, oziroma so se vrnile iz koncentracijskih taborišč.

V poglavju o življenju lendavskih Judov po končani vojni se seznanimo s

takratnimi neurejenimi razmerami, ki so večino preživelih prisilile, da so odšli po svetu - na Hrvaško, Madžarsko, v Izrael, Anglijo, Kanado, ter si tam ustvarili novo življenje. Vendar je spomin na nekdanje prebivalce, njihovo življenje in kulturo v Lendavi še vedno močno prisoten - o tem nam spregovorita avtorici skozi pripovedi o lepih, nekoč judovskih, hišah na glavni lendavski ulici, ki kljubujejo času in hranijo zgodbe o svojih nekdanjih lastnikih in prebivalcih ter o njihovih življenjskih tragedijah.

Židje v Lendavi je knjiga, je verodostojen dokument nekega časa, živahnega življenja v obrobnem mestu, ki so mu pečat v veliki meri dali prav judovski prebivalci. Avtorici sta znali z znanstvenim aparatom združiti arhivske vire in življenjske zgodbe/pripovedi preživelih oziroma še živečih lendavskih Judov ter zelo zanimivo tematiko predstaviti v preprostem poljudnem zapisu. Še posebej pa velja pohvaliti fotografsko gradivo (109 fotografij na 134 straneh), ki ni samo ilustrativne narave, saj fotografije na mnogih mestih pripovedujejo svoje zgodbe ali pa dopolnjujejo besedilo. Za slovensko območje predstavlja knjiga mnogo več kot samo "kamenček v mozaiku judovstva na naših tleh".

509

Mihaela Hudelja

*IZ DEŽELE SONČNEGA SIJAJA IN MESEČEVIH SENC : BEBLERJEVA INDO-NEZIJSKA ZBIRKA SLOVENSKEGA ETNOGRAFSKEGA MUZEJA = FROM THE LAND OF THE SHINING SUN AND MOON SHADOWS : THE BEBLER INDONESIAN COLLECTION OF THE SLOVENE ETHNOGRAPHIC MUSEUM (uredila Marija Mojca Terčelj). – Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 1998, 136 str.*

Sredi poletja, ko v mestu običajno vlada kulturno zatišje, ko je večina prebivalstva na zasluženem dopustu ali počitnicah in ko običajno tarnamo, da se v mestu "nič ne dogaja", je bil novi razstavni prostor v Slovenskem etnografskem muzeju prizorišče svečane otvoritve razstave. Razstava s posrečenim in s skrivnostno simboliko prepletenim naslovom "Iz dežele sončnega sijaja in mesečevih senc", nas je sredi vročega poletja popeljala v vroče tropske kraje - namreč v samo daljno Indonezijo in na njene otoke.

Avtorica razstave Mojca M. Terčelj je kot strokovnjakinja za neevropske kulture in stike Slovencev z drugimi kulturami s strokovnim občutenjem za sporočilnost izbranih predmetov vestno opravila svoje delo - iz zbirke indonezijskih predmetov, ki sta jih Slovenskemu etnografskemu muzeju podarila zakonca Aleš in Vera Bebler, nam je bilo predstavljeno indonezijsko kulturno območje. Ni bila predstavljena samo materialna kultura, ki se prezentira skozi predmete, pač pa mnogo širše - predmeti so spregovorili o bogati kulturni dediščini Indonezije in otokov, o duhovni in socialni kulturi raznolikega